

Г. О. Комарницька

Удосконалення регулювання урбанізаційних процесів у регіоні

У статті обґрунтовано теоретико-методологічні основи дослідження удосконалення регулювання урбанізаційних процесів у регіоні. Проаналізовано структуру регуляторів урбанізаційних процесів. Запропоновано напрямки удосконалення застосування виділених регуляторів. Виділено головні об'єкти та напрямки регулювання.

Ключові слова: урбанізаційні процеси, регулювання, регулятори, регіон, напрямки, удосконалення.

Постановка проблеми. В сучасних умовах великі міста перетворюються на своєрідні фільтри між глобальним та регіональним середовищем. Відповідно, глобалізаційні виклики сприймаються містами та трансформуються і транслуються на регіональний рівень, у першу чергу, на прилеглі території. Враховуючи те, що великі міста є найчастіше регіональними адміністративними центрами, вони формують відповідну регіональну політику і відіграють, таким чином, важливу роль у реагуванні на глобалізаційні виклики. Для ефективного реагування ми пропонуємо удосконалення регулювання урбанізаційними процесами у регіоні та напрямки регулювання урбанізаційних процесів запропонованими регуляторами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтуванню теоретико-методологічних основ аналізу урбанізаційних процесів та вивченню їх просторових і соціально-економічних особливостей у нашій країні присвячені праці відомих географів, соціологів та економістів, таких як Ф.Д. Заставний, С.С. Мохначук, Л.М. Корецький, П.С. Коваленко, Т.М. Качала, Ю.І. Пітюренко, А.В. Степаненко, Г.Г. Старостенко, Д.М. Стеченко, М.Ф. Тимчук, М.І. Фащевський, С.С. Фомін, О.І. Шаблій, Л.Т. Шевчук, С.Л. Шульц та ін.

Водночас, проблеми регулювання урбанізаційних процесів, особливо на регіональному рівні, залишаються у вітчизняній науці, практично, недослідженими. Започатковано цей напрямок наукових пошуків у працях М.М. Вишиванюк [1] та М.М. Габреля [2], однак вказані автори зосереджують свою увагу лише на окремих аспектах регулювання урбанізаційних процесів (малі міста або специфіка конкретного регіону).

Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних основ дослідження удосконалення регулювання урбанізаційних процесів та розробка напрямків удосконалення регулювання урбанізаційних процесів у регіоні.

Виклад основного матеріалу. Дослідження процесів урбанізації в умовах сьогодення набуває додаткової актуальності, оскільки урбанізовані території не тільки зберігають, але і продовжують концентрувати економічний, демографічної, фінансовий, культурний і інтелектуальний потенціал суспільства. Якісні зміни, що відбуваються у світі останніми роками, зумовили необхідність переосмислення традиційних підходів і пошуку нових теоретичних і прикладних знань про проблеми регіонального і муніципального розвитку, у т. ч. на рівні міст і селищ різної величини, чисельності і функціональної орієнтації.

З огляду на вищесказане, на сьогоденньому етапі розвитку економічної теорії та практики постає потреба проведення ґрунтовних досліджень теоретичних засад регулювання урбанізаційних процесів у регіоні. Найбільш чутливим стосовно глобалізаційних викликів є процес соціально-економічного розвитку міста – сукупність змін у різних сферах життєдіяльності, спрямована на досягнення певного рівня розвитку його соціальної та економічної сфер з найменшою шкодою для природних ресурсів і найбільшим рівнем задоволення потреб населення та інтересів держави [5].

З метою адекватного реагування на глобалізаційні виклики сучасності на рівні великого міста гостро постає проблема ефективності управління його соціально-економічним розвитком. Причому, суть цієї проблеми полягає, насамперед, у необхідності врахування як інтересів різних складових міського середовища, так і зовнішніх чинників, та забезпечення, таким чином, збалансованого соціально-економічного розвитку населеного пункту та прилеглих територій. Отже, розуміння процесу управління соціально-економічним розвитком великого міста має бути дещо ширшим від звичайних взаємостосунків у контексті здійснення своїх повноважень органами місцевої влади і, відповідно, ширшим, на наш погляд, має також бути і коло його суб'єктів та об'єктів.

На наш погляд, структурно-функціональні особливості регулювання урбанізаційних процесів у регіоні, загалом, передбачають наявність трьох видів регулювання – адміністративно-правового, економічного і соціального, які динамічно доповнюють одне одного у контексті досягнення єдиної цілі – оптимізації урбанізаційних процесів у регіоні (рис. 1).

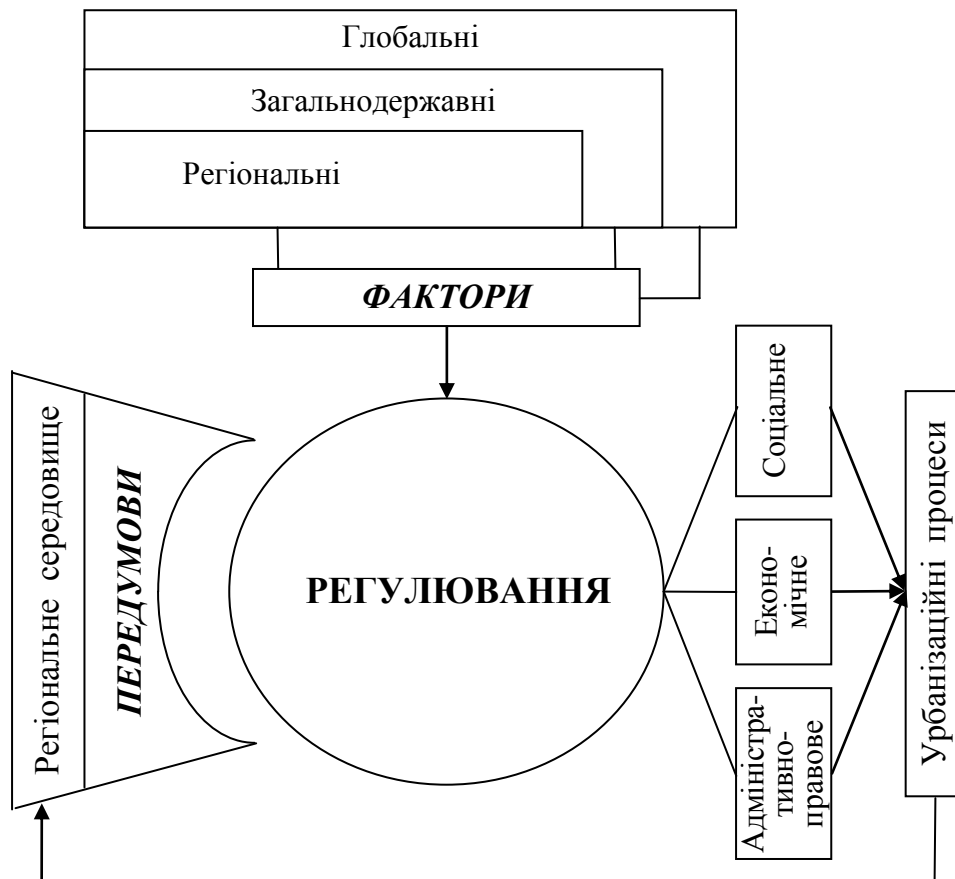


Рис. 1. Структурно-функціональні особливості регулювання урбанізаційних процесів у регіоні

Розроблено автором

Саме регулювання базується на передумовах, що пов'язані із особливостями конкретного регіонального середовища перебігу урбанізаційних процесів, які навіть у межах однієї держави можуть суттєво різнитися. Водночас, на регулювання урбанізаційними процесами чинять вплив різнорівневі і полігенетичні фактори. Система регулювання урбанізаційних процесів, як і будь-яка інша містить зворотний зв'язок, що виявляється через вплив урбанізаційних процесів на регіональне середовище.

Необхідною передумовою функціонування системи є збалансоване фінансування місцевого економічного розвитку, що може реалізовуватися через внутрішній або зовнішній підходи.

В Україні переважна більшість надходжень від оподаткування спрямовується до державного бюджету й адмініструється централізовано. Законодавство України передбачає поділ територіальних громад на типи, які визначають обсяг їх повноважень, зокрема щодо управління надходженнями та видатками місцевого бюджету: міста обласного значення мають вищий рівень адміністративної та фінансової самостійності, а міста районного значення, села та селища – значно

менший обсяг повноважень. Але, навіть для міст обласного значення база для податків та зборів, що спрямовуються до місцевого бюджету, є незначною, а повноваження щодо вільного використання бюджетних ресурсів територіальної громади практично поширюються лише на спеціальний фонд бюджетів. Отже, міська влада, зазвичай, не має у своєму розпорядженні достатнього обсягу коштів для підтримки місцевого економічного розвитку.

Отже, лише за умови повноцінного фінансування місцевого економічного розвитку і його достатнього інституційного забезпечення, можливим є реальне використання механізмів регулювання урбанізаційних процесів у регіоні. На нашу думку, диференціювавши процес такого регулювання за конкретними регуляторами (табл. 1) можна детально проаналізувати головні об'єкти і напрямки регулювання урбанізаційних процесів у регіоні та запропонувати заходи щодо їх удосконалення.

Таблиця 1

Удосконалення регулювання урбанізаційних процесів у Західному регіоні

| Регулятори | Головні об'єкти регулювання | Напрямки регулювання | Заходи щодо удосконалення регулювання |
|--|--|---|--|
| 1 | 2 | 3 | 4 |
| Правові (загальне та спеціальне законодавче та нормативно-правове забезпечення розвитку міст) | Правовий статус населених пунктів та інших територій Західного регіону | Надання і позбавлення статусу міста, формування засад діяльності органів місцевого самоврядування | Перегляд чинного законодавства у контексті міського розвитку, містобудування та управління міськими господарствами |
| Політико-адміністративні (система прийняття рішень органами влади різних рівнів, регіональна політика) | Система управління розвитком міст та міським господарством | Рішення органів влади та місцевого самоврядування щодо питань, які належать до їх компетенції у контексті розвитку міст | Розробка генеральних планів міст та контроль над їх виконанням, підвищення ефективності управління міськими господарствами |
| Макроекономічні (показники економічного розвитку держави та регіонів, бюджетна, фіскальна та податкова політика) | Економічний розвиток Західного регіону і вклад у нього урбанізованих територій | Структурні трансформації економіки регіону, прогресивні або ж регресивні процеси її розвитку | Бюджетна, фіскальна та податкова політика стимулювання регіонального розвитку |

Продовження табл. 1

| 1 | 2 | 3 | 4 |
|--|--|--|---|
| Ринкові (попит і пропозиція, конкуренція, насиченість та диференційованість ринку, антимонопольна діяльність) | Ринки товарів та послуг у Західному регіоні | Підвищення конкурентно-спроможності регіональних виробників товарів та послуг, зростання диференціації регіональних ринків | Стимулювання підприємницької активності, зокрема, сприяння створенню та діяльності малих підприємств |
| Організаційні (діяльність громадських та міжнародних організацій, управлінська структура міського розвитку) | Державні та громадські організації у сфері міського розвитку | Організаційно-економічне, проектне та інформаційне забезпечення розвитку міст | Координація діяльності щодо управління урбанізаційними процесами, зокрема, узгодження рішень місцевої влади із громадською думкою, а також з інтересами ділових кіл регіону |
| Містобудівні (генеральні плани міст, особливості використання та росту міських територій) | Будівельна діяльність на території міст | Розробка проектної документації, видача дозволів та контроль над забудовою міської території | Удосконалення планування міського архітектурно-просторового середовища, врахування перспективної спеціалізації міського господарства при розробці генеральних планів |
| Інфраструктурні (розвиток різних видів інфраструктури) | Транспортна, комунальна та інформаційно-комунікаційна інфраструктура | Прокладання та ремонт наявних транспортних магістралей, поширення міських комунікацій | Збільшення як внутрішнього, так і зовнішнього фінансування процесу розбудови та покращення міської інфраструктури як ключового фактора поширення міського способу життя |
| Технологічні (ступінь впровадження нових технологій у виробничу та невиробничу сфери, їх доступність для населення, трансфер технологій) | Технологічні інновації | Залучення інвестицій у науково-технічну діяльність, сприяння процесу трансферу технологій | Створення інноваційних центрів та технополісів із відповідним правовим статусом на базі урбокластерів регіону |

| 1 | 2 | 3 | 4 |
|--|---|---|--|
| Демографічні (процеси відтворення населення, міграції, склад та структура населення) | Особливості структури та складу населення міст, перебігу демографічних процесів | Оптимізація структури та процесів відтворення населення, зменшення міграційного відтоку | Міграційна політика, політика стимулювання народжуваності, |
| Соціальні (потреби та інтереси населення, соціальні проблеми, рівень соціальної самоорганізації спільнот) | Соціальна структура населення, соціальні явища, процес міської соціалізації | Якість життя населення та її поширення за межі міських поселень. | Забезпечення належної якості життя та соціальної безпеки міського населення |
| Культурні (рівень сформованості міського культурного середовища, його однорідність та стійкість, розвиток субкультур і його наслідки) | Міська культура і субкультури | Формування нової "української" міської культури | Запобігання сегрегації у міському середовищі, зменшення проявів девіантної соціалізації |
| Інформаційні (засоби масової інформації – регіональні, загальнодержавні і світові; Інтернет; рівень розвитку міжособистісної соціальної комунікації) | Інформаційні потоки та засоби | Прогресивна ретрансляція міського способу життя | Запобігання реклами соціально небезпечних аспектів міського способу життя, формування перспективного позитивного іміджу українського міста |

Розроблено автором

Висновки. Отже, на наш погляд, основними заходами щодо удосконалення регулювання урбанізаційними процесами у регіоні повинні бути:

- перегляд чинного законодавства у контексті міського розвитку, містобудування та управління міським господарством;
- розробка генеральних планів міст та контроль над їх виконанням, підвищення ефективності управління міським господарством;
- бюджетна, фіскальна та податкова політика стимулювання регіонального розвитку;
- стимулювання підприємницької активності, зокрема, сприяння створенню та діяльності малих підприємств;

- координація діяльності щодо управління урбанізаційними процесами, зокрема, узгодження рішень місцевої влади із громадською думкою, а також з інтересами ділових кіл регіону;
- удосконалення планування міського архітектурно-просторового середовища, врахування перспективної спеціалізації міського господарства при розробці генеральних планів;
- збільшення як внутрішнього, так і зовнішнього фінансування процесу розбудови та покращення міської інфраструктури як ключового фактора поширення міського способу життя;
- створення інноваційних центрів та технополісів із відповідним правовим статусом на базі урбокластерів регіону;
- міграційна політика, політика стимулювання народжуваності;
- забезпечення належної якості життя та соціальної безпеки міського населення;
- запобігання сегрегації у міському середовищі, зменшення проявів девіантної соціалізації;
- запобігання реклами соціально небезпечних аспектів міського способу життя, формування перспективного позитивного іміджу українського міста.

Очевидно, що безсистемне застосування описаних регуляторів не дасть очікуваного ефекту. Більше того, як свідчить сучасна ситуація із урбанізаційним розвитком більшості регіонів нашої держави, диференційований і неузгоджений вплив досліджуваних регуляторів має скоріше негативний ефект. Звідси, ефективне регулювання урбанізаційних процесів у регіоні можливе лише за умови комплексного підходу до розробки механізмів впливу регуляторів різного спрямування.

Список використаних джерел

1. Вишиванюк М. М. Соціально-економічний розвиток малих міст регіону: проблеми, тенденції, напрямки регулювання: монографія / М.М. Вишиванюк // НАН України, Ін-т регіон. досл. : наук. ред. Л.Т. Шевчук. – Львів : ІРД НАН України, 2012. – 252 с.
2. Габрель М. Рекомендації з просторового планування міст та територій: для держ. службовців та працівн. органів місцевого самоврядування / М. Габрель, І. Олійник, М. Габрель. – Львів : Вид-во Львів. обл. ради, 2008. – 192 с.
3. Закон “Про місцеве самоврядування в Україні” 21.05.1997 № 280/97-ВР.
4. Законодавство України про землю : Земельний кодекс України. Нормативно правові акти з земельних питань. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 352 с.

5. Щербакова О.Л. Соціально-економічний розвиток міста як об'єкт управління [Електронний ресурс] / О.Л. Щербакова // Науково-виробничий журнал "Держава та регіони". Серія: Державне управління. 2010. – №4. – Режим доступу : http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_du/2010_4/files/DU410_31.pdf.
6. Бойко-Бойчук О. Проблеми міста як підґрунтя ефективного управління його розвитком [Електронний ресурс] / О. Бойко-Бойчук. – Режим доступу : http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ardu/2009_1/doc/3/01.pdf.
7. Регіональна політика України: інституційно-правове забезпечення: Зб. офіц. док. / Під ред.. З.С. Варналія; Національний ін-т стратегічних досліджень – К. : НІСД, 2004. – 520 с.

Komarnytska H. O. Improvement of regulation of the urbanization process in the region.

In the article the theoretical and methodological bases of research improving regulation of the urbanization process in the region. The structure of regulators urbanization processes. Prompted improve the use of dedicated controllers. Allocated the major objects and directions of regulation.

Key words: *urbanization processes, regulations, regulators, directions, region, improvement.*

Комарницькая А. Е. Усовершенствование регулирования урбанизационных процессов в регионе.

В статье обоснованы теоретико-методологические основы исследования совершенствования регулирования урбанизационных процессов в регионе. Проанализирована структура регуляторов урбанизационных процессов. Предложены направления усовершенствования применения выделенных регуляторов. Выделены основные объекты и направления регулирования.

Ключевые слова: *урбанизационные процессы, регулирование, регуляторы, регион, направления, усовершенствования.*